

ЧУРАПЧЫ
УЛУУБУН
ХАБЫАТА

№ 10 (7551) → 1994 сэл тохсуньбу 27 күнэ. Чэлпинэр → Сынната—46 солкуобий 13 харчы

БЫЫБАРДААЧЧЫ САНААТЫН ЭТЭР

(Бүтүүгүн 3-с стр. көр).

С. СМЕРНИКОВА

**ААБЫНАН-
СУОТТАНАН
ҮЛЭЛЭЭНИН
ЭРЭЙИЛЛЭР**

Кульуура эйэтин үлэ-
биттэрэ сыллаады үлэлэ-
рин түмүктөрүн чөмчөтөр
уосиһа онтон сирдэтэн ин-
ники хайысхаларын то-
румууур муннахтара
улуус кинигитэр аасыт
өдүдүлүтүтүр буол-
ла. Төһө даҕаны испи-
һанна турар 179 кибиттэн
79-тара эрэ кэллэр, мун-
нахтыыра быһаарынны-
лар.

Бастаанын култура
управленийын методичес-
кой отделын сэлбидисэй
Г. Г. Магарава улуус-
баар Култура дьаларын,
Сыныдааг чиннарын
үзэлэрин - ханыстарын
сырдатта. Кини Мугудай-
га «Тэли» суорумнуу ку-
лууба, «Колүчээн» оло-
лосомбла, Одылуунга
кэргэнин Марин уонна
Иван Колесовтар айым-
чылаахтык үзэллэлэрин,
Чаманараа, Кытааннаха
үтүө не хобосонот дьа-
лаалар ытыаллыбытти-
ран, оттон Хатылытаабы,
Хайахсытаабы, Сыла-
наабы Култура дьалары

молтохтуй үзлээн, кил-
биттэрин бэлгэтэтэ, Га-
лина Габульшина сүрүн
бэлдэмтэ төлбүрдэх онго-
ну огоруута зуурлуух
таарын тобоолон бэлгэ-
тэтэ. Ааспыт сэлэг үгүс-
тэр 200-гүү тын, солк
харчыны тастан иллэ-
риммит буоллахтарына,
мандарайылар 1 молу-
бүөтөн, «Амьдлан»
Сыһыалаг киһи 4 мо-
лүбүөтөн тахсалын үбү
киллэрбиттэр. Г. Г. Ма-
карова, культура тэрил-
таларын үзэлэр-хамнас-
тара төһө далай ытыл-
дыбытын буолбакка,
дьону-сэргэни төһө тар-
дарынан, хабарынан сы-
наллар буолуодун ыйан
туран, иннинтин аагы-
нан-суоттанын үлэинилэ-
ринэр этэ.

Ааспыт сүүл сарынтан
управление ийивэн
үлэллэр ниниз отделын
сэбиэдиссай А. А. Си-
нев урукну эргүгэр мэл-
дэн бастаан испит буол-
лахтарына, ааспыт сүүл
түмүгүнэн илин эиэргэ
бүтэрбик министэни ылбыт-
тарын, онтон түмүк оло-
хунахтарына эрэ табыл-
лар балаһыанньа уоскаэ-
битин бэлиэтээтэ. Кини
ниниз отделыгар тусла
бухгалтериялаан толору
дэһанар илэдьи, уовна
илин кордөрүүтүгэр ал-
бах нүпү биэрэр маадатын
иһдэ.

Улсуудаады кинизмизит
библиотека сэбидиссэй
Д. А. Картузова этнети
ис хохомо мангык: «Ха-
лыт-сурунаал», киниз
сынгата ыраан, дьон
библиотекада сыддылар
ылаан эрэр. Хамаасы
кыратын үрдүгүн, сар-
былган-сарбылган 40-ча
үлүһүнээх хаалдыбыт.

Араанын эхсвэрлэлтэйгээр түүгээрээ. Вибрион хамнах баатарар нэмэгдэж, нэгдэллэлтэйгээр өндөрлөх.

Чурагчигтаахыг одоо му-
зыкалчидтай охуулагчид ба-
затагчид бичигчид мэлтсүүн ба-
рыг бичигчид. Нэг охуулагч
директора Е. М. Соловье-
ва музика одоо личност
бичигчидтай сайдариулар
сүлжигч охуулагчидтай мийн
туурагч. «Бэллэ-бэллэгийн
өдөрхөн үзэллэххэ, Спен-
серсөргөдөд үзэллэххэ
эрээр, өдөрхөн өр барилхын
туурагч. Хамнахын сөрбө-
гүн одоо үзэллэххэ төлбөр-
гүйн киллэгийн динлэр
эрээр, төрөлхүүд кил-
чигчидтай сараммат». Бу-
гдигч Диринсэргөдөд одоо
музыкалчидтай охуулагчид
директора Ф. Н. Попова
холобогч.

Управление этнографиза, историзааг агаарыг сагбиздсгай Н. Н. Кандинский улз сүүн хайсхга историческай-этнографическай матурайааллары хомуян уурууга, норууг уус илнээхтэрини онгохукарын нэгэ эйтэгагаарыгга, культура, историн ааматаншынгаарын харьгагаарыгга ууруулдсгай агаарыгга. Иван Иванович ону сэгэ культурааг агаар үрэхтээх кидрдага тийбэттэрингэр тохтосго.

«Ай» обуулуур-дүбүчүлүк, прикладной искусство народный студиятын сабаддиссэй А. С. Попова улууска ыктыллар конкурстары сүрүнизабиништа дидекии тэриллэро наадатын этта. Кини саха табыллар анааллах конкурста биринестэр ороскуоттарын сабарга хас бирдин култура тэрилталэро 450-нуу тыт, сокуубай киллэрэхтэбэди эппиттэ үгүстэр ыһымматаллар.

Культура управленийетийн
началынга А. Н. Амосо-
ва суотгымт 9 млрд.
солк, үнтэн биортэн эр-
тахсата нөрүллэр кыахтам-
мытын билийннэрбэйтээр
элбэх кийн долгуйда. Оку-
тээг Чураалчыга оро му-
энкальдай оркуолатын
иниинитин хайдах дьаһа-
нан үлэлихтээдэр харсы-
бар санаалар агулгыннэлэр

Ылчаз, спорт, физкультура уюна туризм дыйла-
лаларыгар управление на-
чаллыгынан аныктыт Ю.
С. Дмитриев культура
управлениетын кытта хол-
бойон бир киниэммит
фонданы тэрийэртэ этин
кылларбитин үөрэтэн кө-
рөргө хааллардылар.

Мушых кыттыллах-
тара манын сүрүн ха-
лысхалары торумнааты-
лар; төлөбүрдээх өңгөрү
онгорууну кизэник кал-
лэрин; культурунай ды-
балдар динин ис хоһоон-
ноох буолалларыгар кы-
һанын директордар сө-
бизэттэриг тэрийиң; аны
сайын улдуус кишигэр
«Ноотур Уус» ыһаагы тэ-
рээниэхтэниг ыйтыг.

В. НИКИФОРОВ

2
КЫРЫҢСТААХ СЭРИИ СИЭРТИБЭЛЭРЭ

Хатгалыгэрэрэһинэти
«Ныйыл ылыт» нолхо-
нуттан 10 ырааттыы
Ванилар Аба дойдуга Улуу
сарынтаттар ыгыраалы-
лыттар, Кинилэр аймак-
тыы 4 ылыт ыгытаттар
амаар. Ити уот туруу
ыгынттан баар-суога үс-
төрө эрэ кутан уоттан ор-
дубута. Олортон дараы
Эрмектэре маанитини
каппага аһадаас иһин эр-
гиллибитэ уонна ол баа-
һырылатыттан сотору ол-
бутэ. Ийэ дойдутарын кө-
мүскөтүн буолуунар киз-
иэхэ киллэр. Ол туһунан
саас-сааһынан тэһини.

Куонаан Баиштан Алемсей уонна Дмитрий дээн уолаттар тороон ыал буолбуттара, оролмон-урууланан барбыттара.

Алексей түүрт уула:
Афанасий, Егор, Петр,
Семен сэрнэгэ аттам-
мытара. Кинилэра кал-
та Дмитрий сөөгэ Роман-
эмнэ-арбаа фронга ыгы-
рылдыгыта.

Куолаан биһигэ төрөө-
бүт иһигэ Дмитрий дһан
баара. Иһигэ үөһэ: Пе-
кис Егор, Павел уонна
Ермий сар-саадах тутар
буолбуттара. Аһа Куо-
лааныммы саастым кэри-
тэ иһин, кини аһаты
ытта биһигэ төрөөбү
Степан уолуттара Фили-
уонна Иван бэйэстэ туу-
луттара.

Афанасий Алексеевич Бани 1941 с. атырдык мыйын 15 күнүтөр армияга барыта. Очкелорго кини 35 саастанда. Туох эм буолдукхына биллэркөрүндүн убайын Сэмэн Алексеевич аадырыһын биэрбит. Саамай кутурданыһада. Банинар бары доруһу ханыак часна сэрпиттөөлүттөрө биллэбит. Оһини сөрөх-сөрөдүн хабааннатан быһааралахпыт. Холубур, Афанасий 1941 сатыһыһа сурада суо сүлүт. Бу кэмтэ сэрпит биллэрин курдук, Москва тула буолта. Афанасий сэрнигэ барыар дээр кэргэнэ, оҕолоро ыалды албуттара. Ол үһүн убай Сэмэн аадырыһын биэрбит. Ити курдук Бани ыал 1941 сыл сатыһыһыңири астабит.

Егор Алексеевич 1915-
төрөөбүт, 1942 жыл атыр-
дах айыгар армия
ыгырылдыбыт. Сөргөлө-
нүт чааһа билэбөт. Ит-
сыл сатыныгыгар сура-
суох сүүшүт. Ол көмү-
Сталлиград иһин ыары-
ыһа. Калининскый уба-

досет Вазыма-Ржеке туура-
тынжарынан кай-
сылар булбуттара. Егор
күрткө Софья эмиз эрдэ
өлбүт. Кинитен Алексан-
дра дин кымыс хаалбыта
Кытаандых Потанов Ни-
коллай Васильевич дин
булунхэ кэргэн тахсан 5
окутомуута, солорутаады-
га өлбүт.

Петр Алексеевич Егор-
тан палышкан батыс сарни-
га убайын Афанасийы
кытта биярса ыгырыл-
дыбет, 215-с стрелковай
полкага сариндэриг ую-
ш 1943 с. от ыйын 19

Кыаыы 50 сылын көрсө

нүүдгэр Орловскай уба-
лас Волховскай оройуны
Азарово бөхүлэгэр нө-
мүллүүбүт. Бүэтүр сэргэнэ
Екатерина никилзэх уонна
саайын туода илин ники-
уолзтардах хаалбыт. Ол-
кэмнэ араты Керемсов
Егор диил иһин Уус-Майа-
га ололбүт. Тулаайах хаал-
быт дьахтар дьонун кыг-
та ханыыланан ололорхор,
арыстарты кытта аратыгар
айаннаабыт. Мөлгөх таңас
таах-сиптаах ололор тым-
ныһан ыалдыыгыттар уон-
на өнтөн өрүүтүбүтэхтэр.
Пиларо кэлин Охотскайга
үтүрүл Бөлөноттон тө-
рүүтүлэх Новгородов дии-
ниһэх сэргэн тахсыбыт.
Кинилэр дойдударын дии-
ки биһрдэ да кинрэ сүл-
дүбүтэхтэр.

Убайдыра Семен Алексеевич армияда иштырыллары—1943 сыллаахха 43 саастаах эбэит. Үлү фронттаа түбүлүн Усолыа Сибирскае куоранка үлүлэбэит. Биир сый буолан биран дойдутугар эргиллибэит. 1964 с. ыалдыан олбүт. Кэргэна Аграфана өссө эрдэ олбүт. Кинилэртэн биир кыыс хаалан бэрэн сэрэн иштэһылаабы. Сергеев Николай Антоновичка кэргэн тахсыбыт да ороломмотохтор, иккэнэ ыалдыан олбүттэр. Ити Алексей үс уола төрөөбүтүөлбөлөрүгэр эргиллибэ тахтара, аатын Поталовтар димэ 5 хос сизин салдыһылар.

Алексей кытта биргэ-
төрөөбүт Дмитрий сыһы-
Рослан Матвеевич 1923с.
төрүүх, комсомолец. Кини
1943с. бос мыйан 24 кү-
нүгөр фроңга ыгырыалы-
быт, 1945 с. бос мыйан 23
күнүгөр Благоевщенскан
жирбиттэро. Егор эдэ-
күоракка олбүт. Киниди

сөрингэ барбыттар араас
чаастарга сылдыбыттар.
Бу оёо, араана, доруубу-
бата мөлөөдүзүн арбаа
дизин олох айанназбатах
былахтаах.

Куокаан Дмитрий 11 дүз быраатын 3 уола сарыга барбытара. Күннэртэн Егор 1942с. бэсыйан 20 күнүгэр ынарыллан бараан итэ сылалтынныга сураба суохсүпүүт. Бу хомуурга түбөсүптөртөн 35 саастарынтуолбуттар тутта Сталинград иһин кыргыныга кылыбыттаах. Егор эдэр

да буоллар биэргэ туту-
һан сымдыбыт кинигит-
тэн арахсымаары эми-
тинна кинирбит быһыылаах.
Ити дьону араартыыл-
лыгыгар полк быһыастарын
бырылларын мунуһан бара-
«35 саастарыттан үһөһлө-
түспө стройдан!» дии-
буолбут. Кинилэри кыт-
тык биэргэ турбут биэр да-
суоһа, оһон ийэтэ Өлөһө-
дэһэрэһин биэрбит.

Нэгжигнэ уул Байбал
1941 снл балаган ший-
гар сэрнэгэ барарыгар
кэргэнэ уонна 3 овог
хаалбыттар. Кинилэр кол-
хозтарын калта хоту кэ-
хөрүүлүбүттэр. Оччолор-
го улахан уол Семён уон-
чалаах, Егор 5 саастаах
оттон Рита эмийиэх ово-
збиттэр. Кэбээингэ көрсү-
бүт хоргуйуулара бу мал-
тан ийэлэрин суорумна
сүүлээбитэ. Обогт

эмгийдэнтэй буюу сэтгэл хөршгүйн тыяна биестээх таабыт. Үгүе санаалаахтань нэгэн мүнхэн саас халлаан арыл да сүллийнмтэ оёолору Чурапчыга дөтөөнтэ ыһуунгытар Визс санстаах Егору ий махтара Павел Павлович Ваиннаах иддэ хаалбыт тар. Агалар Байбал сэрингэ барарымгар аадрыһын бу оёотугар эппитэбэнт. Егор билегин 6 оёолоох. Дьюкускайга олорор. Убайдара Семен до

дугуулар авариада түбэнэ
өлбүт, икел уол, би
ныыс оёолордоох. Балы
гара Рита Майаба бээр
үс түрбүт оёолордоох. Па
вел 1942с. баладан ыйы
гар сураба суох сүүнүтү
туһунан биллэрийн иэлбн
Кини ханна өлбүтүн сэрэ
бэр күчүмэйдэ.

Еримей Дмитриевич
1923г. төрөбүт. Сарыг
суулар 1942 сылга ыгы

рыллаа баран мархаанын бааһыран /мэйнтин халпажа ашшалайыт/ 1944-дөйдүгүн булбүт. Ошнук кийн төһө уһунуук барыаһ? Сымлан эрэ ордог баран олбүт, көргөннөммөтөх. Ити курдук Дмитрий уолаттарыттан Павелэ эрэ бэл буолбүт, тыһынаажа буоллар 12 сизинжидэбүт, кинилэртөн 9-таа — Баһиһнар.

Буонаан абадатын уул
Степан икки уолаара
эмнэ сэрингэ барбыттар.
Филипп Степанович айма-
га Егор Дмитриевичтани
биргэ ытырыллыттар.
Кини Сталинград сөрпү-
тигэр ыттан 1942 сыл
ахсынныга өлбүт. Ха-
на номуллубута биһиби.
Егор бу убайы, Филипп,
батыспыт буолуон сөл.
Филипп Маайа даян көр-
гэинэбэ. Дыхтар бастаан
көргөнттэн Маайа даян
кыһытсаба. Филипп

эминэ Маайна дэон эм-
таммыттар. Улахан Ма-
йна Иванов Михаил Ла-
ксентьевич диэн Хатыл-
га ор сыйларга бири-
дэнирдээбит сэрни кетэр.

ныгар өргө тэхсэбт
оёломжт, 13 сэнэж
Михайл бэйтэ олбүтэ
Онуе уол Иван Фили
тинь биүртэ тэрэбүтүр
Кининь адьиний Елсн
Листиков Дмитрий дин
киһилни холбон бар
нцэ ылбт, минэ гэнэ
Листиков Иван Дмитри
евич дин аата уларьбт
Иван убайн Фиклиб уол
на Егору кыта биүр хо

муурга түбэһэн бардыг
1885-с, 1918-с, 90-с стрел-
ковай полкаларга сууду-
уулаабыт «Хорсунун ийи-
медальнаа наҕараадала-
мыт. Сэринтэн кэлэн ба-
ран ыал буолан озорбуту-
Семен диян уолламыт.
Оболоруу бэрт сытыа-ха-
туу, кэргэниэхт, хас д-
оһолоох дииллэр. Кинни-
Байннар сизиннэрэ диях-
да, дияниахха да сеп кур-
дук. Вайыга туюх дии-
сэһыра буолла, араспаа-
һыата Листников сурахта-
ба.

Дэ итн курдун ааспн
сэрингэ ыгырыллыбын
10 иин-бин Байннартан
биллгн 21 снж халыб
Кырыыстаах сэрин суол
ларыгар туора турбатар
буоллар, төһөлөөх элбэ
ыччаты сириздитиэх, т
лөөх унаар, буруу
унаардыах этигэр 10 б
рааттым Байннар?

Иван ПАВЛОВ,
сэринг петербурга.

Новосибирской уобалас. Урал катэвэр сүөһү ин-
тиниттар научнай, практической комону отгорор кли-
иниэз тил хаһаайыстыбатын наукатын академиятын
Сибирьдээди отделеиниэтин Сибирьдээди уонна Дал-
най Востоктаады экспериментальной ветеринариятын
института буолар Институт ынах сүөһү уонна си-
бииниэ доруобуйаларын туолсар технологияны
үскэтэр Саада ыһылыбыт препараттар сүөһүлэр
куртах-оһоһо ыарыыларыттан, хронической систа-
ганнаах ыарыылартан өлүүлэрин туоратыыга, сал-
лыһа уонна бруцеллезтан үтүөрүүгэ көмөлөһүлөр.
Синиокиа: хааны анализтааһын

(РНТА—ССТА)

